

EDEBİYAT TARİH(ÇİLİĞ)İ KAVRAMININ HİTERLANDI ÜZERİNE BİR İNCELEME

An Examination on The Hinterland of Literature Histor(ıcm)

Alpay GEZER

Prof. Dr., Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı
Bölümü Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı

alpaygezer@hotmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-8773-1559>

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi-Journal of Ağrı İbrahim Çeçen
University Social Sciences Institute AİCUSBED 4/2, Ekim-October 2018 / Ağrı
ISSN: 2149-3006 e-ISSN: 2149-4053

Makale Türü- <i>Article Types</i> :	Araştırma Makalesi
Geliş Tarihi- <i>Received Date</i> :	01.07.2018
Kabul Tarihi- <i>Accepted Date</i> :	18.07.2018
Sayfa- <i>Pages</i> : 105-125	 10.31463/aicusbed.439527

<http://dergipark.gov.tr/aicusbed>

This article was checked by

 iThenticate

EDEBİYAT TARİH(ÇİLİĞ)İ KAVRAMININ HİNTERLANDI ÜZERİNE BİR İNCELEME

An Examination on The Hinterland of Literature Histor(icism)

Alpay GEZER

Özet

İlk örnekleri M.Ö. V. yüzyılda verilmeye başlanan edebiyat tarihleri, günümüze gelinceye kadar muhteva, metot ve temsil ettiği kavramların derinliği bakımından çok çeşitli aşamalardan geçmiştir. Medeniyet tarihinin gelişmesiyle paralel bir şekilde hatta birçok noktada medeniyet tarihiyle de birleşerek seyrine devam eden edebiyat tarih(çiliğ)i, edebiyat biliminin omurgası olarak kabul edilir. Bu çalışmada edebiyat tarih(çiliğ)inin amaçlarını, yöntemlerini, problemlerini, önemini; tarih, edebiyat teorisi ve edebiyat eleştirisi disiplinleriyle ilişkilerini belirleyerek edebiyat tarih(çiliğ)inde mündemiç manaları ortaya koyup daha sarıh ve derli toplu bir edebiyat tarih(çiliğ)i tarifine ulaşmak amaçlanmıştır. Öncelikle “tanım” kavramı içerisine nelerin alınıp nelerin alınmayacağı belirlenmiştir. Çünkü edebiyat tarihi tanımlanırken değişik kaynaklarda kavramın belirli yönleri ön plana çıkarılmış ve diğer yönleri karanlıkta bırakılmıştır. Çalışmamızda edebiyat tarihçiliği ile ilgili alan yazında mevcut tanımların odaklandığı noktalar bir araya getirilerek edebiyat tarihçiliği kavramını aşkın bir bakış açısıyla değerlendirilmeye çalışılmıştır. Şahsi gayretleriyle edebiyat tarihi çalışmalarına imza atan yazarların çalışmalarının kuvvetli ve zayıf yönleri bulunmaktadır. Bir kişinin geniş çerçeveli bir alanın bütün alt branşlarında uzmanlaşması söz konusu değildir. Günümüzde çeşitli üslup problemleri ortaya çıksa da ilgili alanın uzmanı bilim insanlarının bir araya gelmesiyle oluşturulan komisyon çalışmalarıyla edebiyat tarihleri yazılmaktadır. Çalışmamızda edebiyat biliminin gelişmeleri ışığında edebiyat tarihçiliğinde de yeni açılımların ortaya çıktığı tespiti ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Edebiyat, edebiyat tarihi, edebiyat tarihçiliği, edebiyat teorisi, edebi eleştiri.

Abstract

Literature histories the first examples of which have been started to be given in the fifth century B.C. have passed very various stages in the view of content, method and the deepness of concept that it has represented. Literature histor(icism) that has proceeding its course in uniting with civilization history in many points even parallel in the development of civilization history has been accepted as the spine of literature science. In this study, it is aimed to reach an express and orderly specification of literature historicism determining the purposes, methods, problems, importance; its relationship with history, literature theory and literature criticism

disciplines, putting forth the inherent meanings in literature histori(cism). First, it has been determined what can or cannot be included in the concept of 'definition'. Because while determining literature history, in different sources specific ways of the concept have been taken foreground and other sides have been let in darkness. In our study, literature historicism concept has been tried to be valued with a overviewed perpectively with literature historicism gathering the points in which present definitions focused on field writing. There have been strong and weak ways in the authors' studies who signed literarute history studies with their own effort. It is not the subject that a person can be specialized in all lower branches of a wide frame field. Nowadays, literature histories have been being written by the studies of commission formed by gathering related field specialist sciencepeople even there have happened different wordin problems. In our study, it is has been put forth that new evolution even in literature history in the light of developments in literature science.

Key words: Literature, literature history, edebiyat historicism, litrature theory, literal criticism

Giriş

Edebiyat tarihinin başlangıcından günümüze kadar kuramsal çerçevede büyük değişme ve gelişmeler olmuştur. Avrupa'da Antikite'de İ.Ö. V. yy.'da bulunan bugüne kadar yapılmış ilk edebiyat tarihinden, Sueton'un 110 yıllarında yazdığı hayat hikâyeleri derlemesi olan *De Viris Illustribus*'a, ondan Hugo Von Trimberg'in 1280'de kaleme aldığı *Registrum Multorum Auctorum*¹ adlı çalışmasına ve günümüz edebiyat tarihçiliğine yakın bir çalışma olan, edebiyat tarihlerinin ilki olarak kabul edilebileceği de Serdaroğlu tarafından söylenen Fransız François Granet'in *Edebi Eserler Üzerine Düşünceler (1736-1740)*² adlı çalışmasına kadar; bizde ise Ali Şîr Nevâî'nin *Mecâlisü'n-Nefâis*'inden, ilk edebiyat tarihi denemesi olarak kabul edilen Ziya Paşa'nın *Harabat* isimli antolojisi³ ne, ondan Türk kültürü ve edebiyatı içinde edebiyat tarihi unvanını taşıyan ilk kitap olan Abdülhalim Memduh'un, "*Târih-i Edebîyât-ı Osmâniyye*"⁴si ve nihayetinde Fuat Köprülü ile Şahabettin Süleyman'ın

1 Gürsel AYTAÇ, 2003: **Genel Edebiyat Bilimi**: İstanbul, Say Yayınları, s.239.

2 Vildan SERDAROĞLU, 2007: "Türk Edebiyatı Tarihlerine Dair": **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**: C. 5, S. 9, s. 9-18.

3 M. Orhan OKAY, 2006: "Abdülhalim Memduh'tan Ahmet Hamdi Tanpınar'a Edebiyat Tarihlerinde Yenileşmenin Sınırları": **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, C. 4, S. 8, s.10.

4 Kazım YETİŞ, 2007: **Dönemler ve Problemler Aynasında Türk Edebiyatı**: İstanbul, Kitabevi Yayınları, s.60.

birlikte yazdıkları “Yeni Osmanlı Edebiyat-ı Tarihi”⁵ isimli eserlere gelinceye kadar daha çok hal tercümelemleri, biyografiler, antolojiler, monografiler ve tezkireler edebiyat tarihlerinin yerini tutmuştur. Sonraki dönemlerde edebiyatı, ilmi metotlarla (tarihî, pozitivist, estetik sübjektivist, iktisadî, yeni tarihselci yaklaşım...) ele alan, evvelde pozitivistin de etkisiyle sübjektif olma endişesi gereğince kronolojik bir biçimde objektif yöntemlerle edebiyata dıştan bakan, daha sonra bu nesnel-tarihi bakış açısına ilaveten eserin muhteva, dil ve üslubuna ayrı ayrı bakan tahlilci ve tenkitçi bir anlayışı ortaya koyan edebiyat tarihi, yatağını arayan bir nehir misali günümüzde hala yeni yeni metotlarla kendi mecrasında hareket etmektedir.

Kavramlar üzerinde bir anlaşmanın olmaması, iletişim bozukluğuna sebep olacağından kişiden kişiye göre değişebilecek olan kavram alanlarının müşterek anlamlarını belirlemek için tanım yapmamız gerekir. Edebiyat tarih(çiliğ)i kavramını da bu minvalde ele alarak üzerinde uzlaşacağımız ortak anlamları belirlemek için edebiyat tarih(çiliğ)inin tanımını yapmamız gerekir.

Edebiyat tarih(çiliğ)i'nin tanımlarını değerlendirme hususunda sağlıklı bir bakış açısına sahip olabilmemiz için öncelikle “tanım” kavramının bir tanımının yapılması ve bir tanımda bulunması gereken unsurların kısaca ortaya konulması elzemdir. Bu konuda Filizok, tanım kavramıyla ilgili ve işlem bir tanımda bulunması gereken kuralların neler olması gerektiği hususunda açıklayıcı değerlendirmelerde bulunmuştur:

“Tanım, konuşanın dinleyen tarafından daha iyi anlaşılabilmek için kullandığı bir kavram yahut kelimenin anlamını belirginleştirmesidir. İşlem halinde bir tanım yaparken şu kurallara dikkat edilmelidir:

1. Tanım, bir terimin yakın cinsi ve türsel ayrımıyla yapılmalıdır.

2. Tanım, tanımlanan şeyin veya varlığın bütün teklerini (bütününü) içine almalı, dışarıda kalması gerekenleri de tanımın dışında bırakmalıdır. Eski mantıkçılarımız bu kuralı “Tarif, efrâdını câmi, ağıyârını mâni olmalıdır” düsturuyla ifade ederdi.

3. Tanımlayan terim, tanımlanan terimle yer değiştirebilmelidir “convertibles-interchangeables”. Yani tanımın evrilmiş şekli de doğrudur: “İnsan düşünen hayvandır.” tanımı “Düşünen hayvanlar, insandır.” tarzında söylendiğinde de doğrudur.

4. Tanımlanan, tanımlanana dayanarak tanımlanamaz. “Gözlem, olayları gözlemek demektir.” Tanımı iyi bir tanım değildir.

5. Tanımda kısır döngü (devr-i bâtil- circle vicieux) bulunmamalıdır. Yani bir şey, bilinmesi kendisinin bilinmesine bağlı olan bir şeyle tanımlanmamalıdır. Bundan dolayı, eşanlamlı (synonymes), zıtanlamlı (antonymes) ve (correlatif) bağıntılı terimler kullanılmamalıdır.

6. Tanım, duygusal terimlerle değil tarafsız terimlerle “neutre” yapılmalıdır: Ör.: “Portakal, en güzel meyvedir.” Böyle bir tanımda tarafsızlık yoktur ve ayırıcı temel nitelik belirtilmemiştir.”⁶

5 İsmail Alper KUMSAR, 2013: “Agâh Sırrı Levend’in Edebiyat Tarihçiliğinde Teori ve Uygulama”: **Gazi Türkiyat Dergisi**, S.12, s.91-110.

6 Rıza FİLİZOK, 2005: **Tanım Nedir?** : www.ege-edebiyat.org: Erişim Tarihi:25.03.15.

Filizok'un "tanım" kavramıyla ilgili ortaya koyduğu kurallardan birkaçına yukarıda değindikten sonra ifade ettiği kurallar çerçevesinde edebiyat tarih(çiliğ)inin çeşitli tanımlarına bakarak bir değerlendirmede bulunabiliriz.

* Edebiyat tarihi, bir milletin tarih içinde yetiştirdiği şahsiyetleri ve onların eserlerini, tarihî süreç içerisinde ve bir sistem dahilinde inceleyen bilim dalıdır.⁷

* Hem edebî metinlerin tahlil metodunu, hem de tarih ilminin metodlarını dikkate alan komplike bir çalışma alanıdır.⁸

* Bir milletin manevi ve maddi gelişmesini edebi eserlerin menşuru (prizması) arkasından gören ve gösteren canlı bir tarih şubesidir.⁹

* Edebiyatın tarihsel ilişkileriyle ve gelişimiyle uğraşan, ulusal ya da ulusüstü dünya edebiyatının tarihsel sürecini ortaya koymaya çalışan bir edebiyat bilim dalı. Edebiyat tarihinin kapsamı içinde sayabileceklerimiz, edebiyat akımları, edebiyat türleri, yazarlar, onların hayat hikâyeleri, eserlerinin tanıtımı, düşünsel bağları daha doğrusu bu saydıklarımızın tarihsel sürecidir.¹⁰

* Tarih-i edebiyat, umûmî vakıalara bitişmeye, temsîlî bir mâhiyette olan vakıaları diğerlerinden ayırmaya, umûmî ve temsîlî vakıaların teselsülünü kaydetme gayretidir.¹¹

* Edebiyat tarihi, bir milletin tarih sahnesine çıkışından başlamak üzere zamanımıza kadar meydana getirdiği edebî eserleri kronolojik ve sistemli bir şekilde inceleyen disiplindir.¹²

* Edebiyat tarihi bir milletin asırlar boyunca gösterdiği seyir ve tekâmülü tam olarak inceleyen; edebî oluş ve cereyanları bir bütün olarak ele alıp onların siyasî, içtimaî, ruhî ve fikrî muhit ve şartlarla ilgi ve münasebetini tayin ederek ve estetik değerini belirterek açıklayan bir ilimdir.¹³

* Edebiyat tarihi, sadece önemli yazarlar üstüne yazılmış bir dizi inceleme değildir. Buna ilaveten. Tarihe alışlagelmiş yöntemleri edebiyat alanında da uygulamak gerekir: Dönemlere ayırmak ve o dönemlere egemen olan eğilimleri tespit etmek; olayların arasındaki bağıntıları göstermek; her dönemin veya belli bir döneme ait her türün önemlilerini bağıntılı oldukları şartları da kapsayan bir çerçeveye oturturken önemsizlerini de dikkate almak suretiyle bir çizelge yapmak; edebi olayları Tarih'in diğer gerçekleriyle birleştirmek; kısaca, sonradan olanları bildiğimiz için onları daha iyi anlayarak, sanki yayımlandıkları tarihte yaşıyormuşuz gibi geçmişin

7 Turan KARATAŞ, 2004: **Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü**: Ankara, Akçağ Yayınları, s. 135-137.

8 M. Orhan OKAY, 2005: **Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı**: İstanbul, Dergah Yayınları, s.5.

9 Fuat KÖPRÜLÜ, 2014: **Türk Edebiyatı Tarihi (Külliyat 1)**, İstanbul: Alfa Yayınları, s.27.

10 Gürsel AYTAÇ, 2003: **Genel Edebiyat Bilimi**: İstanbul, Say Yayınları, s.239.

11 Gustave LANSON, 1937: **Tarih-i Edebiyatta Usul**: Çeviren: Yusuf Şerif Kılıçel, İstanbul, Remzi Kitabevi, s.5-6.

12 Mehmet ÖNAL, 1999: **En Uzun Asrın Hikâyesi/ Yeni Türk Edebiyatına Teorik Bir Yaklaşım**: Ankara, Akçağ Yayınları, s.72.

13 Faruk Kadri TİMURTAŞ, 1963: "Türk Edebiyatı Tarihi Ana Kitabı Nasıl Yazılabilir?": **Türk Kültürü**, Cilt. 1, S.7, s. 28-30.

eski ve yeni eserlerini hissettirmek, edebiyatı süresinde yaşayan devamlılığı içinde sergilemektir.¹⁴

* Edebiyat tarihi, bir ulusun çağlar boyunca meydana getirdiği edebi eserleri inceleyerek, düşüncede ve duyguda izlediği yolu, geçirdiği evreleri bize tanıtır. Bu bakımdan uygarlık tarihinin önemli bir koludur.¹⁵

Yukarıdaki tanımları çoğaltmak mümkündür. Başlangıçta ifade ettiğimiz “tanım” kavramı perspektifinde edebiyat tarih(çiliğ)ini tanımlarına baktığımızda özellikle tanımın; tanımlanan şeyin veya varlığın bütün teklerini (bütünü) içine alması ve dışarıda kalması gerekenleri de tanımın dışında bırakması gerekliliği hususuna çoğunlukla riayet edilmediği görülmüştür. Dolayısıyla bütün tanımlara aşkın bir bakış açısıyla bakılmadığı müddetçe derli toplu bir edebiyat tarihi tanımına ulaşmamız olası görünmüyor.

Bu çalışmamızda postulat noktası olarak yukarıdaki tanımları ele aldığımızda edebiyat tarih(çiliğ)inin amacına, önemine, yöntemlerine, problemlerine; edebiyat bilimi, edebiyat teorisi, tarih ve tenkit ile ilişkilerine göndermede bulunulduğunu müşahede ediyoruz. Bu çalışmamızda bir yandan edebiyat tarih(çiliğ)ini ile ilgili bu atıfları ayrı ayrı başlıklar altında değerlendirilerek sınırları daha sarıh ve bütüncül bir tanım denemesi yapmaya çalışırken diğer taraftan edebiyat tarih(çiliğ)ini ile ilgili çalışma yapacak araştırmacılar için kısa bir yol haritası ortaya koymaya çalışacağız.

Edebiyat tarih(çiliğ)inin amaçları

Her bir eserin gelenek içindeki konumunun tam olarak gösterilmesi edebiyat tarihinin birinci görevidir.¹⁶ diyor Wellek-Warren ikilisi. Edebiyat tarihinin amaçları, nüfuz ettiği saha nispetinde oldukça geniş bir yelpazeye sahiptir. Bu amaçlar, edebi şahsiyetlerin dünya görüşüne ve yaşadıkları devre bağlı olarak farklılıklar gösterebilir. Edebiyat tarihinin, edebiyatın diğer birimleriyle de kuvvetli bir etkileşimde olduğu da unutulmamalıdır.

“Edebiyat vâkıalarını zaman çerçevesi içinde olduğu gibi sıralamak, birbirleriyle olan münasebetlerini ve dışardan gelen tesirleri tayin etmek, büyük zevk ve fikir cereyanlarını ayırmak, hulasâ her türlü vesikanın hakkını vererek bir devrin edebî çehresini tespitte çalışmak, edebiyat tarihinden beklenen şeylerin kısa ifadesidir.”¹⁷ diyerek edebiyat tarihinin amacını ortaya koyan Tanpınar, özellikle milli hususiyetlere vurgu yapmıştır.

---

14 J.C. CARLAUI; J.C. FİLLOX, 1985: **Edebî Eleştiri**: Çeviren: Hümeysra Çakmaklı, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı, s.64.

15 Ağâh Sırrı LEVEND, 1984: **Türk Edebiyatı Tarihi**: C.1, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, s.3.

16 Rene WELLK; Austin WARREN, 2013: **Edebiyat Teorisi**: Çeviren: Ömer Faruk Huyugüzel, İstanbul, DergahYayınları, s.307.

17 Ahmet Hamdi TANPINAR, 1997: **19’uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi**: İstanbul, Çağlayan Kitabevi, s.9.

“Ferdî bir sanat eseri tarihin seyri boyunca değişmemiş vaziyette kalmaz. Elbette ki eserin yapısında öz itibarıyla çağlar boyunca aynı kalmış bir kimlik vardır. Fakat bu yapı dinamikdir; tarihi süreç boyunca okurların, eleştiricilerin, ve aynı çevreden sanatçıların düşüncesinden geçerken değişir. Yorumlama, eleştirme ve değerlendirme süreci hiçbir zaman tamamen kesilmez, ve muhtemelen sonsuza kadar veya en azından kültür geleneği kesintiye uğramadığı müddetçe devam edecektir. Edebiyat tarihçisinin görevlerinden birisi bu süreci tasvir etmektir. Diğer bir görevi de yazarlarına, türlere, üslup tiplerine veya dil geleneğine göre ve son olarak da evrensel bir edebiyat şeması içerisinde daha küçük veya daha büyük gruplar halinde sıralanan sanat eserlerinin gelişimini izlemektir.”¹⁸ diye düşüncelerini ortaya koyan Wellek-Warren ikilisi, edebiyat tarihçisinin edebî eserin tarih sürecindeki dinamik yapısında meydana gelen değişimlerin takibi gibi bir misyonu bulunduğunu ifade etmişlerdir.

Edebî türler arasındaki ilişki ve geçişlerin mahiyeti ve sınırlarını açıklamaya çalışmak da edebiyat tarihinin amaçları arasındadır. Todorov, bu amaçları geniş bir açıdan ele alarak şöyle ifade ediyor: “Edebiyat tarihinin görevlerinden biri her edebî kategorinin değişkenliğini incelemekse, bir sonraki adımı türleri ele almak olacaktır. Türleri hem Bakhtin’in yaptığı gibi artzamanlı (yani aynı tipin türsel değişiklerini inceleyerek) hem de eşzamanlı (türlerin kendi aralarındaki ilişkiler içinde) incelemek gerekir. Şunu da unutmamak gerekir ki, her bir dönemde, özdeş özelliklerin oluşturduğu çekirdeğe çok sayıda başka özellik eşlik eder; ancak, bu özelliklerin diğerlerine oranla daha önemsiz oldukları, belli bir yapıtı belli bir türe atfetmek açısından belirleyici olmadıkları düşünülür. Sonuç olarak yapısındaki hangi özelliğin belirleyici sayıldığına göre, bir yapıtı farklı türlere ait olabilir. Örneğin, Antikçağ’da *Odyssea* “destan” türüne aitti; bizim içinse bu kavram güncelliğini yitirmişti ve *Odyssea*’yı “anlatı”, hatta “mitolojik anlatı” türüne yerleştiririz. Edebiyat tarihinin üçüncü ödevi de, bir dönemden diğerine geçişi belirleyen değişkenlik *yasalar*’ını saptamaktır (böyle yasaların var olduklarını varsayarak). Tarihte sapılan yolları anlaşılır kılmak pek çok model önerilmiştir; poetikanın kendi tarihinde, “organik” (edebî bir biçim doğar, gelişir ve ölür) bir modelden “diyalektik” (tez-antitez- sentez) bir modele geçiş sağlanmıştır.”¹⁹

Edebiyat bilimi ışığında edebiyat tarihinin muayyen hedefleri olmasına rağmen edebiyat tarihçisi buna farklı manalar ve amaçlar da yükleyebilir. Bilhassa, edebiyat tarihçiliği millî edebiyatı ele aldığı için, okuyucuları millî edebiyatın teşekkülü hususunda aydınlatmak, edebî eser ve devirlerden hareketle kültürel değerleri ve değişimleri sarıh bir şekilde ortaya koymak gibi hedeflerin de edebiyat tarihinden neşet etmesi beklenir. Amaçlar, ekseriyetle ele alınan konuyla bağlantılıdır. Tanpınar, bunu şöyle ifade eder: “Tarihte metot, muayyen şartların, kronoloji ve vesikaların ihmal edilmemesi dışında biraz da mevzuun emrinde ve onun

18 Rene WELLK; Austin WARREN, 2013, *age*, s.301.

19 Tzvetan TODOROV, 2001: *Poetikaya Giriş*: Çeviren: İsmail KAYA, İstanbul, Metis Yayınları, s.100-101.

telkiniyledir. Kaldı ki bütün bu nazariyeler ancak bir giriş kapısı olabilirler; o kapıdan girilir girilmez tarihin ve konunun icapları kendilerini duyurmağa başlar. Bu icapları muayyen bir nazariyenin çerçevesinde tutabilmek için vâkıaları lüzumundan fazla zorlamak gerekir; elimizden geldiği kadar bundan sakınmağa çalıştık. Unutmayalım ki, nesil, edebî zümre ve hareket, zaman, muhit ve ırk, edebî nevi ve sanatkârın kendisi, beraberce mevcut olan şeylerdir.”²⁰

Hedefi belli olmayan gemiye hiçbir rüzgâr yardım etmez, misali edebiyat tarih(çiliğ)inin de amaçları vazih bir surette ortaya konulmalıdır. Edebiyat biliminin ışığında bu hedeflerin daha da aydınlığa kavuşturulması, edebiyat tarihçilerimizin bu hedeflere ulaşmak için gerekli olan vasıta ve argümanlara daha kolay sahip olmalarını sağlayacaktır.

Edebiyat tarih(çiliğ)inin yöntemleri

Kesin sınırlarla birbirlerinden ayrılmamış olsalar da edebiyat tarihi alanında ekseriyetle kabul gören dört yöntem vardır. İncelenecek esere, sanatçıya ve devre göre bu yöntemler arasında geçiş yapılabilir. Timurtaş, bu yöntemleri şöyle ifade ediyor:

“Genetik (hâdise ve meseleyi menşe’inden alarak tekâmülü incelemek), estetik (eserin edebî sanatları ve bedîî değerleri üzerinde durmak), psikolojik (eseri meydana getiren sanatkârın ruhi durumunu göz önünde tutmak), sosyolojik (daha çok dış tesirleri esas olarak almak) olmak üzere belli başlı dört çeşit metot vardır. Ayrıca bu metotların işe gelen kısımlarını alarak duruma ve ihtiyaca göre meydana getirilen eklektik (birleştirici ve seçici) metot da mevcuttur.”²¹

Genel kabul gören yöntemlerin yanında edebiyat tarihçiliğinde birçok metot örneği vardır. Taine’nin ırk, ortam, zaman kuramı bunların en çok tercih edileni olmakla beraber, edebiyat tarihçileri inceledikleri devre, kendi önceliklerine göre kendilerine özgü metotlar da geliştirebilmektedirler. Bununla birlikte günümüze kadar gelmiş birçok edebiyat tarihi etütlerinin mihengini Taine’nin bu yöntemi teşkil etmektedir. Bu üç unsurla -ırk, ortam, zaman- ifade edilmek istenen hususları A. Warren ve R. Wellek ikilisi şöyle izah etmektedirler:

“Edebiyat kültürün bir parçası olarak sadece belirli bir sosyal ortamda ve belirli bir sosyal ilişkiler içinde meydana gelir. Taine’nin meşhur üçlüsü (*ırk, ortam ve zaman*)bizi, tatbikatta diğer ikisinden ayrı olarak, ortamın geniş bir tetkikine götürmüştür. *İrk*, Taine’de pek genel bir tarzda üzerinde çalıştığı değişmez bir bütündür. *İrk*, çok kere, sadece “millî karakter” yahut “İngiliz veya Fransız ruhu”

---

20 Ahmet Hamdi TANPINAR, 1997: **19’uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi**: İstanbul, Çağlayan Kitabevi, s.10.

21 Faruk Kadri TİMURTAŞ, 1963: “Türk Edebiyatı Tarihi Ana Kitabı Nasıl Yazılabilir”: **Türk Kültürü**, C. 1, S.7, s. 29.

anlamını taşır. *Zaman* ise ortam kavramı içinde erimiştir. *Zaman*'daki değişiklik, sadece ortamdaki değişikliği ifade eder, fakat analizi güç olan asıl mesele ortam kavramını çözmek istediğimizde ortaya çıkmaktadır. Bu durumda bir eserin en yakın çevresinin, onun dayandığı dil ve edebiyat geleneği olduğunu kabul etmek zorundayız, buna karşılık bu gelenek de genel bir kültür "iklimi"ne bağlıdır. Edebiyatla, gerçek siyasi, ekonomik ve sosyal durumlar arasında doğrudan ilişki kurmak imkânı pek sınırlıdır. Bütün beşeri faaliyet sahaları arasında karşılıklı ilişkiler bulunduğu şüphe yoktur... Bununla beraber ister insanın yaratılışını iklim, biyoloji ve sosyoloji açısından ele alan Taine'nin teorisi olsun, ister tarihte her şeyin tek sebebi olarak ruhu kabul eden Hegel ve Hegelcilerin, yahut da her şeyi üretim tarzları ile anlatmaya çalışan Marksistlerin görüşü olsun, belirli bir insan faaliyetini, diğer bütün insan faaliyetlerinin çıkış noktası olarak tayin ve tespit eden bir görüşü kabul etmek mümkün değildir."²²

Levend, edebiyat tarihinin önce büyük devirlere ayrılması gerektiğini ve birçok farklı metotla sınıflandırılabilceğini ifade ediyor: "Yüzyıl, tür, şahıs, topluluk, dönem gibi sınıflandırmaların yapılabileceği edebiyat tarihlerinde birden fazla tasnifin kullanılması da mümkündür."²³

Edebiyat tarihinin yazılmasıyla ilgili uygulanması gereken yöntem hususunda Önal, şunları söylemektedir: "Edebiyat tarihi, kronolojik olarak; nazım veya nesir gibi bir sınırlandırma yapılarak; edebi türlere göre bir değerlendirme seyri takip edilerek meydana getirilebilir ve asıl bakış açısı bunların her birine göre oluşturulabilir; bir şahsı esas alarak monografi tekniğiyle yazılabilir; asırlara bölünmüş bir halde eser, ekol, edebi akım, edebi muhit, edebi grup, devir gibi özellikler; o asrın zirve şahsiyetlerine bağlanarak anlatılabilir."²⁴

Öğrencilerin estetiğe fazla ağırlık vermesi, edebiyatın gelişimini engellemesi ve edebiyatı yakından etkileyen toplum ,dil, ideoloji gibi etkenlerin karanlıkta kalması gibi sakıncaları olmasına rağmen Waren- Welles ikilisinin ifade ettikleri dünya edebiyatından seçilmiş büyük kitaplara bağlı kalarak edebiyat tarihi oluşturma da ayrı bir yöntem olarak karşımıza çıkıyor. Ki bu yöntemdeki amaç; öğrencilerin, derleme ve edebiyat tarihinde 'garip' sayılan eserlerden ziyade büyük yahut hiç değilse iyi eserler okumalarının sağlanmasıdır.²⁵

"Edebiyat tarihinde tutulan yol, metinleri araştırıp incelemeyi okura bırakarak, sınıflara ayrılmış çeşitli bilgileri toplamak, bunları ayrı ayrı değerlendirip yargılara varmaktır. Böylece hazırlanacak bir edebiyat tarihi, geçmiş çağları aydınlatmağa, düşünce ve sanat hayatını göstermeye, zevklerin değişimi ile edebi

22 Rene WELCK; Austin WARREN, 1983: **Edebiyat Biliminin Temelleri**: Çeviren: Ahmet Edip Uysal, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı, s.140.

23Ağah Sırrı LEVEND, 1984: **Türk Edebiyatı Tarihi**: C.1, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, s.26.

24 Mehmet ÖNAL, 2011: **En Uzun Asrın Hikayesi**: Ankara, Akçağ Yayınları, s.73.

25 Rene WELLEK; Austin WARREN, 1983, age, s.22.

türlerin gelişimini belirtmeye, şaheserlerle onların yaratıcılarını tanıtmaya yarayan bir kılavuz olacaktır. Edebiyat tarihçisinin görevi de budur.”²⁶ şeklinde kendi yöntem anlayışını ortaya koyan Levend’in; araştırma ve incelemeyi okura bırakması ve eser seçimi sorunu üzerinde durması, bize Lanson’u çağırıştırır. Şerif’in Lanson’dan aktarımı meseleyi ortaya koymaktadır: “Araştırmalarımızın mihverini şaheserler teşkil ediyor; tabiri diğerle, her şaheser bizim için bir araştırma merkezidir. Fakat, şaheser kelimesini “hâlâ şaheser” veya “bizim için şaheser” manasında anlamamalıyız. Tetkik edeceğimiz eserler, yalnız bizim için, muasırlarımız için şaheser sayılanlar değil, belki, herhangi bir Fransız okuyucu kitlesinin güzellik, iyilik veya enerji ideallerine tercüman olmuş olan bütün eserler, yani filân veya filân tarihte şaheser olarak tanınmış olan bütün eserlerdir.”²⁷

Edebiyat tarihinin, eserin müellifine odaklanıp sanat eserini gözden kaçırmaması ve edebiyat tarihi ortaya koyuyorum denilip sadece düşüncelerin tarihinin ortaya konulması gibi iki büyük hataya düşüldüğü de görülmektedir. Tieghem, bu hatları şöyle ifade ediyor: “Edebiyat tarihi, bir eserin kimin tarafından yazıldığını araştırmakla mükellef değildir, bu eseri inceler. Edebiyat tarihinin sahasını böyle genişleterek, talebeler de hocalar da çalışmanın asıl gayesi olan sanat eserini gözden kaybediyorlar. Edebiyat tarihi sanat eserinin tarihidir. Bütün hakikati aramamıza lüzum yoktur. Güzellik sahasında hakikati aramak yeter. Tarihi metodun, bidayetdeki gayesinden uzaklaşarak, saptığı ikinci yol da, edebiyat tarihçilerinin, çoğu zaman, sadece düşüncelerin tarihini yapmak temayülünü göstermeleridir. René Bray daha ileride diyor ki : ‘Edebiyat tarihine ait diye ortaya atılan, fakat hakikatte edebiyattan zerre kadar bahsetmeyen, son zamanlarda yazılmış, yirmi tane kadar, hem de en iyilerinden, doktora tezi zikredebilirim. İşlerin bu raddeye geldiğini görmek insanı biraz korkutuyor, çünkü Fransa’da doktora tezlerinin edebiyat tarihi disiplininde ne kadar büyük bir rol oynadıkları malûmdur.’ Victor Hugo da Gustave Flaubert de, her şeyden evvel bir san’atkârdırlar. Fakat bu muharrirlerin san’atları hakkında yazılmış bir eser var mı? Hâlbuki bu sahada bir değil, birçok eser yazılmalıdır.”²⁸ Hulasa, edebiyat tarihçisi ne sadece kendi devrinin düşünce hayatından ne de sanatçının sanatçı kişiliği ve eserlerinden ayrı olarak onun düşüncelerine odaklanıp edebiyat tarihini sadece bir düşünce tarihi formuna sokmamalıdır.

Edebiyat tarihi çalışmalarında kronolojinin sayesinde hangi eserin hangi esere tesir ettiğini ortaya koyma faydası vardır. Kültürel, siyasi ve sosyal boyutlardaki hadiseleri ve bu hadiselerin kademe kademe devamlılığını da kronolojik metodu takip ederek gözlemleyebiliriz.

Eski devirlerin edebi amaçlar açısından yeniden canlandırılması, inşa edilmesi, kurulması için kendi önyargılarımızın işe karışmasını bilinçli şekilde

26 Agâh Sırrı LEVEND, 1984, age, s.17.

27 Yusuf ŞERİF, 1935: **Muhtasar Avrupa Edebiyatı Tarihi**: İstanbul, Devlet Matbaası, s.5.

28 Philip Van TIEGHEM, 1948: “Edebiyat Tarihinde Yeni Usüller”: Çeviren: Cevdet Perin, **İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, C. 3, s.311.

engelleyerek eski devirlerin düşünce dünyası ve devrin standart veya ölçülerini kabul etme²⁹ şeklinde tanımlanan “tarihselcilik”in yanı sıra, XX. yüzyılda edebi metin odaklı “Yeni tarihselcilik” yöntemi de edebiyat tarihlerine yön vermektedir. Kültür bakanlığının yayımladığı dört ciltlik Edebiyat Tarihi’nde, kitabın yazılmasında takip edilen yöntem ifade edilirken “Yeni Tarihselcilik” e de atıf yapılır:

“Tarihselliği ve sosyal boyutu esas alan XIX. asır eleştirisinden sonra XX. yüzyıl eleştiri anlayışının eksenine metin yerleşir. Asrın ortalarından sonra ise yapısalcılıkla birlikte metin tarihi sosyal bağlamından soyutlanır ve biçimci bir yaklaşım eleştiri dünyasına egemen olur. 1980’li yıllarda biçimi göz ardı etmeden metni ‘bağlam’ı ve ‘bağlam’la ilişki içinde yorumlamayı amaçlayan bir anlayış edebiyat eleştirisine yeni ufuklar açar. ‘Yeni Tarihselcilik’ olarak adlandırılan bu yaklaşım *Türk Edebiyatı Tarihi*’nin kurgusunda göz önünde bulundurduğumuz bir yöntem olmuş; edebi olgu, tarihi, sosyal, metinler arası ilişkiler bağlamı içinde yorumlanmaya ve edebi gelişimin temelinde yatan temel dinamikler belirlenmeye çalışılmıştır. Buna karşılık yöntem konusunda bölümlerin kendine özgü yönleri de belirleyici rol oynamıştır.”³⁰

Bir milletin edebî gelişmesini ve diğer milletlerin edebiyatlarından farkını göstermesi bakımından bilhassa ‘karşılaştırmalı edebiyat’ yöntemi günümüzde çok revaçtadır. Warren-Wellek ikilisi bu mevzuyu şöyle ifade ediyorlar: “Edebiyat tarihi bir bütün olarak, milliyetçilik ölçüsünün ötesinde tekrar yazılmalıdır. Bu anlamda mukayeseli edebiyat incelemesi yapacak olanların yabancı dilleri iyi bilmeleri gerekir. Bu çeşit inceleme için olaylara daha geniş açıdan bakmak, mahalli ve dar fikirleri bastırmak lazımdır ki, bu da kolay bir iş değildir.”³¹

Geçmişten günümüze kadar edebiyat tarihçileri çeşitli yöntemleri kullanmışlardır. Hatta aynı eser içerisinde, her edebi devir için devrin mahiyetine uygun yöntemler de kullanılmıştır. Yeni yeni yöntemlerin ortaya çıkması hem edebiyat tarihçiliğinin çehresini değiştirmekte hem de karşılaştırmalı edebiyat yönteminde olduğu gibi edebiyat tarihçisinin zaten ağır olan yükünü daha ağırlaştıracağına benzetilmektedir.

“Her ilim ancak kendisine mahsus olan ilmî usullerin kullanılması ile teşekkül edilebilir.”³² kaidesi mucibince uygun yöntemleri bulduğumuzda, edebiyat tarihinin bir bilim olmasının önündeki en büyük engel olan metot sorununa bir çözüm bulabiliriz. Edebiyat tarihinin edebiyat biliminin diğer birimlerinden yararlanması metot sorununun çözümü hususunda en önemli adım olacaktır.

Edebiyat tarih(çiliğ)inin tarihle ilişkileri

29 Rene WELLEK; Austin WARREN, 2013: **Edebiyat Teorisi** Çeviren: Ömer Faruk Huyugüzel, İstanbul, Dergah Yayınları, s.47.

30 KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI, 2007: **Türk Edebiyatı Tarihi: C. 1**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı, s.22.

31 Rene WELLEK; Austin WARREN, 1983:**Edebiyat Biliminin Temelleri**: Çeviren: Ahmet Edip Uysal, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı, s.61.

32 Fuat KÖPRÜLÜ, 1999: **Edebiyat Araştırmaları**: Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, s.3.

Edebiyat bilimini tanımlarken Turhal: “Edebiyat bilimi, edebiyat nazariyatını, edebi tenkidi, edebiyat sosyolojisini, edebiyat eğitim ve öğretimini, edebiyatın biyografik, bibliyografik yardımcıları bünyesinde taşıyan ve son hedefi edebiyat tarihinin yazılması olan bir çalışma alanıdır.”³³ diyerek edebiyat bilimi ile edebiyat tarihi arasında çok güçlü bir bağ kuruyor. Bunun yanında edebiyat biliminin hem kaynak hazırlama ve periferik alt yapı anlamında hem de kendi üstüne oturttuğu omurga olarak sırtını en fazla dayadığı alanın edebiyat tarihi olduğu olgusunu³⁴ göz ardı etmememiz gerekir.

Farklı disiplinler olmakla birlikte ortaklıkları da bulunan edebiyat ve tarih, edebiyat tarihi diye bir alt disiplinde birleşir. Mazi, bu iki disiplinin birleştikleri müşterek noktadır. Bir edebiyat tarihçisi ile tarihçinin geçmişe bakışı ve geçmişin tahlili arasındaki en belirgin fark, edebiyat tarihçisinin ele aldığı geçmişin müşahhas bir nesnesi olan edebi eser bugün içinde yaşamaktadır. Edebiyat tarihçisinin geçmişten kastı sanat eserinin kendisidir. Bu sanat eseri güncelliğini korumakta ve yaşamaktadır. Tarihçinin ele aldığı geçmiş ise artık dönemini tamamlamış ve tarihe mal olmuştur. Wellek-Warren ikilisi tarih disiplini ile edebiyat disiplininin bir alt disiplini olan edebiyat tarihi ilişkisini şöyle ifade etmektedirler:“ Edebiyat tarihi tam bir tarih değildir; çünkü o halen var olanın, her zaman ve her yerde var olanın, ebediyen var olanın bilgisidir. Siyasi tarihle sanat tarihi arasında gerçek bir fark bulunduğunu elbette ki kimse inkar edemez. Tarihi ve geçmiş olan şeyle, tarihi ve halen bir şekilde var olan şey arasında bir fark vardır.”³⁵

Levend, Lale devrinden bir örnekle tarihçi ve edebiyat tarihçisi arasındaki farkları şöyle dile getiriyor: “ Tarihçi, kişiler üzerinde olaylarla ilgisi oranında durur. Oysa edebiyat tarihçisinin öncelikle üzerinde duracağı sanat eserlerini yaratan belirli kişilerdir. O belli başlı kişilerin yarattığı eserlerin aracılığıyla ki, incelediği çağın dilini, zevkini ve edebi karakterini belirtecektir. Örneğin, Lâle devrini yazacak tarihçi, 1. Ahmet, İbrahim Paşa ve Patrona Halil üzerinde, bunların siyasal ve toplumsal olayların gelişmesinde oynadıkları rolün önemi oranında durduğu halde, edebiyat tarihçisi, o devrin edebi durumunu belirtmek için, ele alacağı Nedim’in kişiliği üzerinde önemle duracak, divanındaki şiirleri birer birer inceleyerek, özelliklerini ve çağdaşlarından ayrıldığı noktaları araştırarak şiire getirdiği yeni sesi bulacaktır.”³⁶

Kişilere ait hususiyetlerin seçilmesi ve ayıklanması noktasında tarihçi ile edebiyat tarihçisi arasındaki bakış açısı farklarını Şerif’in aktarımıyla Lanson şöyle ortaya koyuyor: “Bir vesika karşısında bulunan tarihçi, bu vesikada mevcut şahsi unsurları atabilmek üzere, onları takdir eylemeğe çabalar. Hâlbuki bir eserin bedîi veya tehyici kabiliyeti, asıl bu şahsi unsurlara bağlı olduğundan, onları alıkoymak bizim için elzemdir. Tarihçi, Saint Simon’un bir rivayetini kullanmak için bu rivayeti tashih

33 Sadık Kemal TURAL, 1995: **Edebiyat Bilimine Katkılar I**: Ankara, Ecdat Yayınları, s.37.

34 İsmet EMRE, 2012: **Edebiyat Bilimi**: C.1, Ankara, Anı Yayıncılık, s.100.

35 Rene WELLEK; Austin WARREN, 2013: **Edebiyat Teorisi** :Çeviren: Ömer Faruk Huyugüzel, İstanbul, Dergah Yayınları, s.301.

36 Ağâh Sırrı LEVEND, 1984: **Türk Edebiyatı Tarihi**: C.1, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, s.15.

etmeğe, yani Saint-Simon'un eserinde Sain-Simon'un şahsına ait unsurları çıkarmağa çabaladığı halde, biz, bilâkis, asıl Saint-Simon'a ait bulunmayan, Saint-Simon olmayan kısımları atmağa çalışıyoruz. Tarihçi umumi vakalara ehemmiyet verir ve fertlerle, esas itibar ile, pek az meşgul olur; fertler ancak birtakım grupları temsil veya birtakım hareketleri tadil eyledikleri nispette tarihçiyi alâkadar eder, hâlbuki biz, ilk önce fertlerde dururuz; zira ihsas, ihtiras, zevk, güzellik, ferdî şeylerdir."³⁷ Görüldüğü gibi tarihçi, hadiselerin ana kaynağına inmek için kişisellikten uzak dururken, edebiyat tarihçisi aksine nesnel hususları dışarıda bırakarak esere ve müessirine odaklanır.

"Tarih, muayyen hadiseleri zaman çerçevesi içinde mütalaa etmek olduğuna göre, edebiyat tarihi de "edebî hadiseler" in zaman çerçevesi içinde mütalaa demektir."³⁸ diyerek Tarlan, tarihle edebiyat tarihi arasındaki ilişkiyi zaman eksenindeki hadiselerin farklılığı mesabesine indirgemıştır.

Neticede, "tarih ileriye doğru hareket ederken tarih bilgisi geriye doğru seyahat eder."³⁹ Ancak, edebiyat tarihinin nesnesi olan edebi eser, tarihle birlikte ileriye doğru hareket eder ve her devirde gelişen anlayış ve bakış açılarıyla birlikte sürekli tazelenip yeni okurlarla birlikte adeta yeniden yazılmaktadır. Yani, Wellk-Warren ikilisinin ifadesiyle, "Sanat eseri hem 'ölümsüz'dür (yani belli bir kimliği korur) hem de 'tarihî'dir." (yani izlenebilir bir gelişme sürecinden geçer).⁴⁰

Edebiyat tarih(çiliğ)inin edebiyat teorisi ve edebi tenkitle ilişkileri

Bilimsel bir disiplinin varlığının olmazsa olmaz koşulu onun teorik çerçevesidir. Edebiyat teorisi edebiyat biliminin en aktif alanıdır ve bu alanın zenginleşip olgunlaşması doğrudan edebiyat tarihinin terakkisine bağlıdır. Bilimsel manada yetkin bir edebiyat tarihine ulaşmamızın yolu da yetkin edebiyat münekkitlerini yetiştirmekten geçiyor.

Edebiyat tarihi, edebiyat teorisi ve edebî eleştiri arasında çok kuvvetli, girift ilişkiler vardır. Her ne kadar Wellek-Warren ikilisi "Ayrı veya kronolojik bir sıra içerisinde inceleyelim veya incelemeyelim, edebiyatın prensip ve ölçülerini incelemek ile belirli edebi eserleri incelemek arasında farklılık vardır."⁴¹ deseler de farklılıklara rağmen kesiştikleri yerler de büyük bir yekun tutmaktadır.

"Tarih ve tenkit olmaksızın edebiyat teorisinin veya edebiyat teorisi ve tarih olmaksızın tenkidin veya tenkit ve edebiyat teorisi olmaksızın tarihin düşünülemez, çünkü bunların bütünüyle birbirlerini etkiledikleri"⁴² aşıkardır.

37 Yusuf ŞERİF, 1935: **Muhtasar Avrupa Edebiyatı Tarihi**: İstanbul, Devlet Matbaası, s.6.

38 Ali Nihat TARLAN, 1981: **Edebiyat Meseleleri**: İstanbul, Ötüken Yayınları, s.21.

39 Terry EAGLETON, 2014: **Edebiyat Kuramı**: Çeviren: Tuncay BİRKAN, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, s.223.

40 Rene WELLEK; Austin WARREN, 2013: **Edebiyat Teorisi** Çeviren: Ömer Faruk Huyugüzel, İstanbul, Dergah Yayınları, s.50.

41 Rene WELLEK; Austin WARREN, 1983: **Edebiyat Biliminin Temelleri**: Çeviren: Ahmet Edip Uysal, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı, s.46.

42 Rene WELLK; Austin WARREN, 1983: age, s.47.

Bu bağlamda edebiyatın bu alt disiplinleri anlatılırken de sürekli birbirlerine atıf da bulunmaları doğal bir neticedir.

Wellek-Warren ikilisi, "Edebiyat tarihinin edebiyat teorisi ve tenkitle ilgili olmadığı görüşü yanlıştır; çünkü şimdi varlığını sürdüren sanat eseri, ister dün yazılmış olsun ister bin yıl evvel yazılmış olsun, doğrudan doğruya incelenebilecek durumdadır. Edebi eser devamlı olarak tenkit prensiplerine başvurmadan incelenip değerlendirilemez. Edebiyat tarihçisi tarihçi dahi olabilmek için bir tenkitçi olmak durumundadır."⁴³ diyerek edebiyat tarihinin edebiyatın biliminin diğer alt disiplinlerinden bağımsız olmadığını sarıh bir şekilde ortaya koymuşlardır.

"Edebiyat tarihçisinin eleştiri ve teoriyle yükümlü olmadığı yolundaki bütün varsayım baştan sona yanlıştır; bunun en basit sebebi de her sanat eserinin halen mevcut, doğrudan incelenmeye alınabilir ve ister dün ister binlerce yıl öncesinde yazılmış olsun, belirli sanat problemlerinin çözümünü de içinde taşıyor olmasıdır. Sanat eserleri, eleştiri prensipleri bakımından sürekli olarak başvurulacak bir kaynak olmaksızın tahlil edilemez."⁴⁴ Wellek-Warren ikilisin bu değerlendirmeleri bize gösteriyor ki eleştiri prensipleri ortadan kalkınca edebiyat tarihi sıradan bir antoloji, biyografi derekesine düşmektedir. Bu durumun aksine tarihi bağlantıları hesaba katmayan bir münekkit de sürekli yanılığa düşecektir. Böylece sanat eserini anlamak bir yana, baştan savma tahminlerle işi içinden çıkılmaz bir hale getiren münekkitle karşı karşıya gelmiş oluruz.

Emre, edebi eleştiri olmaksızın edebi metinlerin değerlendirilmesinin çok zor olduğu hususundaki görüşlerini şöyle dile getiriyor: "Edebiyat eleştirisinin edebiyat bilimi ve tarih için teşkil ettiği anlam, onlarla kurduğu ilişkide gizlidir. Her şeyden önce edebiyat eleştirisi olamasa edebi metinlere yönelik olarak geliştirilen kıstasların nitelikleri ile bu kıstasların uygulandığı edebi metinlerin değerli olanları ve olmayanları arasındaki farkı görmek mümkün olmayacağından büsbütün edebiyat bilimi de onun en önemli destekçisi gibi görünen edebiyat tarihi de ciddi bir yara alacaktır. Edebiyat eleştirisinin bıraktığı boşluğu başka bir çalışma alanıyla doldurmak neredeyse mümkün değildir. Çünkü edebiyat eleştirisi edebiyat biliminin en önemli malzemesi olan edebi eserle profesyonel düzeydeki en önemli karşılaşmadır ve edebi metne yönelik en doğrudan yargıları barındırdığı gibi yazarlar ve şairler hakkında nesnel bilgilere ulaşmanın da önünü açmaktadır."⁴⁵

Carloni- Filoux ikilisinin aktarımıyla Voltaire, edebiyat tarihi yazmada münekkidin işlevini şöyle dile getirmektedir: "Edebiyat eleştirmeni iyiler ile kötüler arasındaki tespiti yapmak için birtakım kıstaslar bulur, bu kıstaslar mucibince iyiler ile kötüler arasında tercihler, tespitler yapar; ardından, iyileri bugünden geleceğe taşımanın, bir anlamda düzgün bir edebiyat tarihi yazmanın temelini atar."⁴⁶

---

43 Rene WELLK; Austin WARREN, 1983: age, s.54.

44 Rene WELLK; Austin WARREN, 2013: age, s.51.

45 İsmet EMRE, 2012: **Edebiyat Bilimi**:C.1,Ankara, Anı Yayıncılık, s.104.

46 J.C. CARLONI; J.C. FILOUX, 1984: **Eleştiri Kuramları**: Çeviren: Tahsin Yücel, Ankara, Kuzey Yayınları, s.9-10.

Her ne kadar edebiyat tarihçisi eser incelemesinde bir münekkit konumunda bulunsa da edebiyat tarihi ve tarihçisi ile eleştiri ve eleştirmen arasında farklılıklar ve girift ilişkiler vardır. Akgün, bu farklılıkları şöyle izah ediyor:

“Edebiyat tarihinin üzerinde durmakla kendisini mükellef kabul ettiği eser günümüzün değil, şu veya bu zaman mesafesinden geçmişe ait olan, geçmişte meydana gelmiş bulunandır. Edebiyat tenkidinde ise eser daha çok günümüzünküdür. Eser eskiye gitse bile onu ele alıfta hareket noktası günümüzün değerleri ve zevkidir. (...) Edebiyat tarihçisi kendisini, eserin meydana geldiği devrin, hitap ettiği ortamın şartları içinde değerlendirmek, onu içinde doğduğu içtimaî ve tarihî zemine göre düşünmek gibi bir yükümlülük altında hissediyor. Edebiyat tenkitçisi ise, kendisini bu gibi mecburiyetlere bağlı saymaksızın eserin sırf estetik formuna bakabiliyor, bir tarihî gerçeğe uysun uymasın, olmasını istediği, görmeyi arzuladığı şekilde ona bir yorum koyabiliyor. Onu mizacına, keyfine, eğilimine göre evirip çevirirken, edebiyat tarihçisinin riayet etmeye çalıştığı şartlar onu alâkadar etmiyor. Edebiyat tarihçisi, tenkitçiye nispetle daha disiplinli, daha mecburiyetleri olan kimsedir.”⁴⁷

Netice olarak Carloni'nin edebiyat eleştirisinin nihaî amacının yargıda bulunmaktan ziyade aydınlatma olduğu⁴⁸ düşüncesini de aklımızdan çıkarmadan; edebiyat tarihini bir binaya benzetirsek, edebiyat teorisi ve tenkidin bu binanın ana kolonlarını teşkil ettiğini söyleyebiliriz. Kolonların olmaması gerektiğini söylemenin abesliğini bir tarafa bırakarak; kolonların zayıflamasına müsaade etmeden dönem dönem güçlendirme yapma işi ihmal edilmemelidir. Güçlü bir edebiyat tarihi, edebiyat teorisi ve edebi tenkidin gelişmesiyle vücut bulacaktır.

Edebiyat tarih(çiliğ)inin problemleri

Her bilimsel disiplinin kendine has problemleri ve çözüm teklifleri mevcuttur. Henüz edebiyat gibi kendi teorisini geliştirme aşamasındaki disiplinlerde karşılaşılan problemler hem daha fazla hem de daha karmaşık bir mahiyettedir.

Okumuş-Şahin ikilisi edebiyat tarihi yazacak olanların karşılaşılabileceği problemleri şöyle dile getiriyorlar: “Edebiyat tarihi yazımında kronoloji, sistem ve tasnif her ilim adamının eserinde gözetmesi gereken unsurlardır. Edebiyat tarihi yazarı hangi metodu takip etmelidir? Nesnel mi olmalıdır, sübjektif değerlendirmeler yapmalı mıdır? Tarihçi mi yoksa tenkitçi mi olmalıdır? Kitabında sanatçıların ve metinlerin seçimi ne şekilde olacaktır? Bunda tarafsız kalmak mümkün müdür? Tarihin faydalandığı disiplinlerin yanı sıra başvuracağı alanlar var mıdır? Yaşayan edebiyat, edebiyat tarihlerine girmeli midir? Tek başına edebiyat tarihimizi yazmak mümkün müdür?”⁴⁹ Bu genel problemleri ortaya koyan her bir sorunun cevabı ayrı bir çalışma konusu olabilecek ebattadır.

47 Ömer Faruk AKÜN, 1990: “Türk Edebiyatı Tarihi Yazmak Mümkün mü?": **Orta Sayfa Sohbeti**, Dergah Yayınları, C. 1, S. 1, s.13.

48 J.C. CARLONI; J.C.FILOUX, 1984: **Eleştiri Kuramları**: Çeviren: Tahsin Yücel, Ankara, Kuzey Yayınları, s.9-10.

49 Salih OKUMUŞ; İdris ŞAHİN, 2010: “Tanzimattan Günümüze Edebiyat Tarihi Yazarlığı Üzerine Bir İnceleme”: **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 3(14), s.399.

Edebiyat tarihinin bir bilim olmasının önündeki en büyük engel yöntem sorunudur. Billhassa, edebiyat gibi estetik bir bakış açısı gerektiren ve öznel değerlendirmelerin bulunduğu bir alanda bilimsel yöntemler bulma sorunudur. Her ilmi sahanın ancak kendine has yöntemlerle vücut bulacağı aşikârdır. Evvelce ifade ettiğimiz gibi edebiyat tarihi de yöntem arayışlarını yine edebiyat biliminin diğer alt disiplinlerinden faydalanarak sürdürür.

Edebi metinlerin tespiti edebiyat tarihinin en önemli problemlerinden birisidir. Metinlerin orijinalliğinin denetlenmesi, eserin sadece adının bilinmesi, eserin bütün nüshalarına ulaşamama gibi unsurların varlığı metin tespiti çalışmalarının tek boyutlu bir çalışma olamayacağını gösterir. “ Metnin dışından elde edilen, metin içinden çıkartılan ve hem metin hem de başka eserlerin doğruladığı bütün bu bilgiler makul ölçüler içinde bir araya getirilerek...”⁵⁰ metin tespiti gerçekleştirilmelidir. Yine, Wellek-Warren ikilisi metin tespitiyle ilgili şu değerlendirmelerde bulunmaktadırlar: “Bir yazarın bütün eserlerinin bir araya getirilişinde, nelerin metne alınıp, nelerin metin dışında bırakılacağı, malzemenin nasıl düzenleneceği ve metin üzerinde ne gibi açıklayıcı notlar verileceği gibi eserden esere değişiklik gösteren diğer bazı meselelerin de dikkate alınması gerekir.”⁵¹

Kimi edebi şahsiyetlere değişik sebeplerle –hak etmelerine rağmen- edebiyat tarihlerinde yer verilmemesi, bir problem teşkil etmektedir. Her ne kadar Tural'a göre bir şahsiyetin edebiyat tarihinde yer alması için üç önemli şart taşınması gerekse de: “ Bir yazarın, insana, hayata ve tabiata yaklaşıştaki kendine haslığı, eserlerinde gösterecek bir başarı elde etmiş olması... Bir edibin edebiyat dünyasında gerçekleştirmeyi düşündüğü ve ısrarlı olduğu temel görüşler, orijinal fikir sahipliği... Bir şâir, romancı, hikâyeci, tiyatro veya senaryo yazarının meydana getirdiği eserlerle kendinden öncekilerden ve çağdaşlardan ayrılan yönlerinin bir bütünlük oluşturacak şekilde gelişme çizgisi göstermesi...”⁵² bu şartları yerine getirdiği halde birçok yazarın edebiyat tarihlerine girmediği de su götürmez bir gerçektir. Selim İleri, bir röportajında bu hususta Safiye Erol örneğini veriyor:

“Edebiyat tarihlerimizin bir kısmını okuduğum vakit oradaki haksızlıklar sinir sistemimi alt üst ettiğinden zorunlu olarak bazı şeyleri yazdım. Meselâ Safiye Erol. Şimdi çok şükür yeniden basıldı. O da birkaç kişinin çabasıyla oldu. Kubbealtı Neşriyat'ın yayımlaması benim yıllardır süren ısrarım, Beşir Ayvazoğlu'nun, Murat Belge'nin çabalarıyla oldu. Hâlbuki hiçbir edebiyat tarihinde Safiye Erol yok. Oysa Tanpınar'la başabaş gidebilecek kadar felsefi boyutu olan bir yazarla karşılaşıyoruz. Doğu-Batı meselesi üzerine çok ciddi tespitleri ve teklifleri olan bir yazar. Kısacası edebiyat tarihlerinde yazılanlara çok fazla güvenmiyorum ben.”⁵³

Nurdağ, edebiyat tarihindeki temsil problemi hakkında şunları ifade etmektedir: “Neredeyse bütün edebiyat tarihlerinin merkezi noktasını oluşturan

50 Rene WELLEK; Austin WARREN, 1983: **Edebiyat Biliminin Temelleri**: Çeviren: Ahmet Edip Uysal, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı, s.81.

51 Rene WELLEK; Austin WARREN, 1983, age., s.77.

52 Sadık TURAL, 2006: **Şahsiyetler ve Eserler**: Ankara, Yüce Erek Yayınları, s.10-11.

53 Selim İLERİ, 2004: “Selim İleri İle Söyleşi, “Ziyan Edilmiş Bir Günüm Olursa Çok Pişmanlık Duyarım”, Ethem Baran-Saban Özüdoğru, **Bilim ve Aklın Aydınlığına Eğitim Dergisi**, Ankara s. 52-53.

temel unsurlardan birisi de temsil sorunudur. Temsil sorunundan kastımız birkaç müellif içinde hangisinin eserlerinin alınacağı, tek bir müelliften bahsederken de onun hangi eserinin ya da eserlerinin değerlendirmeye alınıp alınmayacağıdır. Burada edebiyat tarihçisi çok çetrefilli bir durumda bulunmaktadır. Neye göre seçimini yapacaktır? Hangi kritere dayanacaktır ve bu kriter edebiyat tarihine daha yakın ve geneli ortaya koymaya daha müsait midir? Bu konuda da farklı görüşlerle karşılaşmaktayız. Bazı araştırmacılar bir seçme ve gerçek değeri yansıtan eserler üzerinde durma taraftarıyken- ki bu gerçek değeri belirleyen şeyin ne olduğu sorununu ortaya çıkarır- bazı araştırmacılar da bunun elde edilen eserin bir şaheserler antolojisi olacağını söyleyerek ikinci derecedeki eserlerin de değerlendirilmesi gerektiğini benimseler. Bu konuda henüz bir mutabakata varılmış değildir. Fakat genel intiba edebiyat tarihini tanıyan yazarlar ve eserleri üzerine oturtmaktan yanadır. Bu durum ikinci derecedeki eserlerin inkârını gerektirmez. Zira ikinci derecedeki eserler büyük eserlerin başarısında pay sahibi oldukları düşünülebilir.”⁵⁴

Devirlerin tespiti ve devirler arasındaki ilişkilerin sağlıklı bir şekilde belirlenememesi de edebiyat tarihçiliğinin problemleri arasında yer almaktadır. Wellek-Warren ikilisi bu sorun hakkında şunları ifade etmektedirler: “Takvim tarihlerine itibar etme, şüphesiz sadece bibliyografya denemelerinde başvurulabilecek, derlemeler için haklı görülebilecek bir şeydir, çünkü bu, söz konusu derlemelere Dewey onlu tasnif sisteminin bir kütüphane için sağladığı kolaylığa benzer bir kolaylık sağlar. Fakat bu gibi devir ayrımlarının gerçek edebiyat tarihiyle hiçbir ilgisi yoktur.”⁵⁵ Devirleri ayırma işinin edebiyat tarihçilerine değil de siyaset ve toplum tarihçilerine bırakılması problemin ana kaynağını teşkil etmektedir.

Sağlam, “Medeniyet Tarihimizin En Girift Labirenti: Türk Edebiyatı Tarihi” başlıklı makalesinde iyi bir Türk edebiyatı tarihi yazmanın güçlüklerini; kütüphanelerin katalog yönünden eksik olması, gazete ve dergi koleksiyonlarının tamamına ulaşmanın zorluğu, arşiv belgelerinin açılmaması, biyografi ve monografi çalışmalarının yetersizliği, metot meselesi, edebiyat tarihinin büyük şahsiyetlere özel bir alan olmaması, geniş bir inceleme, araştırma ve tahlil faaliyetini gerektirmesi, sosyoloji, psikoloji, felsefe, estetik gibi disiplinlerdeki gelişmelerden de faydalanmayı gerektirmesi...⁵⁶ şeklinde özetlemektedir. Sağlam’ın özelde Türk edebiyatı tarihi için ortaya koyduğu sorunlar, genelde bütün edebiyat tarihleri için -dereceleri farklı olmakla birlikte- aşağı yukarı karşılaşılabilecek problemlerdir.

Edebiyat tarihi aynı zamanda edebi devirlerin tarihinin yekûnudur. Bir devrin tarihini yazma sorunuyla ilgili olarak Wellek-Warren ikilisi şunları ifade etmektedirler: “Bir devrin tarihini yazma problemi, ilk olarak devri tanımlama, özelliklerini ortaya koyma problemi olacaktır: Bir geleneğin çöküşü ve yeni bir geleneğin yükselişini açıkça ortaya koyabilmemiz gerekir. Bu gelenek değişmesinin

54 Salih NURDAĞ, 2010: **Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi ve Yeni Türk Edebiyatında Edebiyat Tarihçiliği**: Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun ,Sosyal Bilimler Enstitüsü ,s.198.

55 Rene WELLEK; Austin WARREN, 2013: **Edebiyat Teorisi** Çeviren: Ömer Faruk Huyugüzel, İstanbul, Dergah Yayınları, s.310.

56 Nuri SAĞ LAM, 2006: “Edebiyat Tarihimizin En Girift Labirenti: Türk Edebiyatı Tarihi”, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**: C. 4, S. 7, s.9-23.

neden o özel veya belli anda vukua geldiği genel ifadelerle açıklanamayacak tarihi bir problemdir.”⁵⁷

Yukarıda ifade edilen bütün bu problemlerin yanı sıra daha büyük ve girift bir problem de modern dünyada yazılmış olan edebiyat tarihlerinin hala ideolojik genellemelerin veya yüzeysel derlemelerin ötesine geçememiş olmasıdır. Bu yüzden edebiyat sanatının genel tarihi halen çok uzak bir idealdir.⁵⁸ Her ne kadar edebiyat tarihi, tarihçiliği ve yazımıyla ilgili ciddi problemlerin varlığı bir gerçekse; en azından problemlerin ve sıkıntıların tespit ve teşhisini ortaya koymak, çözüm yolunda atılmış en değerli adımdır.

Edebiyat tarih(çiliğ)inin önemi

Edebiyat tarihi değişik dönemlerdeki sanat ve edebiyat anlayışlarının sistemli bir şekilde öğrenilmesini, gün yüzüne çıkmamış edebî kişiliklerin ilim, kültür, sanat ve edebiyat alemine tanıtılmasına imkan sağlar. Geleceğini sağlam temeller üzerine bina etmek isteyen bir millet, tarihî ve edebî geçmişi ile kültürel zenginliklerini çok iyi bilmesi gerekir. Mazide ve hâlde kendi milletinin öz kültür değerlerinden yoksun olan yazarların gelecek kuşaklara klasik diyebileceğimiz eserler bırakmaları düşünülemez. Özellikle günü kurtarma adına popüler kültür etkisiyle ortaya konulmuş sanat eserlerinin toplumlara ulvi değerler sunması da mümkün değildir. Edebiyat tarihinin değeri ve önemi işte tam da burada meydana çıkmaktadır. Edebiyat tarihi bu minvalde hem okuyucuya geniş bir perspektif sağlamakta; hem de sanatçıya yol göstererek onu aydınlatmaktadır.

Kaplan, “Çeşitli şahsiyetlere ait metinler, kronolojik bir sıra içinde ve mukayeseli olarak incelenecek olursa, bunlarda nesillerin ruhunun zamanla nasıl değiştiği açıkça görülür. Böyle bir mukayese, bize devirlerin ve şahsiyetlerin orijinal taraflarını, tem ve üslûba ait müşahhas misaller vasıtasıyla çok güzel gösterir. Bu suretle, başka bir yoldan edebiyat tarihine yaklaşmış oluruz.”⁵⁹ diyerek nesillerin ruhundaki değişimleri edebiyat tarihi vasıtasıyla izleyebileceğimizi ifade etmektedir.

Ertaylan, “Bir halkın medeniyeti, içtimai, iktisadi, hayati kabiliyeti hakkında doğru bir fikir almak istenirse o halkın edebiyat tarihinin yakından tetkik edilmesi”⁶⁰ gerektiğini ifade eder. Yani, her ulusun bir geçmişi, kendine has bir yaşam üslûbu ve fikrî bir alt yapısı bulunduğu sarîh bir hakikattir. Edebiyat tarihinin en önemli görevi; kadim toplumların edebî sanat ürünlerini, hayata bakışlarını, eserlerine sindirilen şekilleriyle dünya görüşlerini, örf ve ananelerini, gelenek ve göreneklerini kendi tabii atmosferlerindeki şekliyle ele alarak estetik bir bakış açısıyla gelecek kuşaklara mukayeseli olarak sunmaktır. İşbu sebepten edebiyat tarihinin ulusal bilinç ve hafıza açısından değeri çok büyüktür.

Medeniyet tarihinin en önemli sacayaklarından biri edebiyat tarihi, edebi ürünler ve edebi şahsiyetler kadar edebi ürünlerin vücuda geldiği ortamı ve edebi şahsiyetlerin ortamını da ifade ederek bir bakıma kültür tarihçiliğine de kaynaklık etmektedir. Kültür kavramını besleyen en önemli kaynakların başında edebiyat tarihi

---

57 Rene WELLEK; Austin WARREN, 2013, age. , s.317.

59 Mehmet KAPLAN, 1997: **Şiir Tahlilleri 1**: İstanbul, Dergah Yayınları, s.11.

60 İsmail Hikmet ERTAYLAN, 2011: **Türk Edebiyatı Tarihi I-IV**: Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, s.23.

gelir. Ayrıca edebi bir eserin tahlil ve tenkidi, aynı zamanda düşünceyi de tahlil ve tenkidi anlamına gelir. Düşüncenin tahlil ve tenkidi ise bilimsel bakış açısının en önemli hususunu teşkil etmektedir. Böylece merkezinde edebi eser bulunan edebiyat tarihi, düşünceyi gelişimine büyük katkıları sağlamaktadır.

Sonuç

Edebiyat tarihinin halihazırda yaşayan edebiyatı baz alması birçok zorlukları da beraberinde gündeme getirir. Edebi gelişim aşamaları eserleriyle devam etmekte olan ve haklarında henüz edebiyat tarihini şekillendirecek araştırma ve incelemeler ortaya serdedilmemiş, kendileri de henüz son sözlerini söylememiş edebi şahsiyetlerin edebiyat tarihlerinde yer alması hususunda öznel yaklaşımlarla karşılaşılır. Bu minvalde edebiyat tarihi yazmaya niyetlenenlerin zamanın şaşmaz bir mihenk olduğunu akıllarından çıkarmamaları elzemdir. Edebiyat tarihçisinin üzerinde önemle durması gereken nokta, dönemlere ve devirlere göre umumi kanaatler ortaya koymak yerine kalem erbabının sanat görüşüne dair izahlarından, yorumlarından, sanat ürünlerinden ve hususi yaşamını kaleme aldığı çalışmalardan hareket ederek bir değerlendirmede bulunmaktır.

İdeoloji, edebiyat tarihi yazarının hazırlayacağı edebiyat tarihine sirayet etmemelidir. Edebiyat tarihçi çalışmasında yer vereceği yazarlara tarafız bir şekilde yaklaşmalıdır. Her sanatçının hayata bakış açısının farklı olabileceğini ön görmeli; mihengi, sanat yolculuğunda ilerleme kaydetmiş, kendine özgü bir güzellik yöntemi vücuda getirmiş ve işbu özgün taraflarıyla çağdaşlarından ayrılmış sanat erbapları olmalıdır. Böylece edebiyat tarihçisi, eserine alacağı şahsiyetleri ve metinleri ideolojik kıstaslara göre değil de edebiyat biliminin verileri ışığında ve edebi değer ekseninde titizlikle seçmelidir. Seçilen eserler, sanatçının belli bir estetik ve edebi başarıya ulaşmaya kadar yol aldığı mesafeyi ortaya koyabilmelidir.

Filoloji, tarih, psikoloji, sosyoloji, felsefe, estetik gibi disiplinleri bilmek bir edebiyat tarihçisi için çok önemlidir. Bununla beraber, edebiyat sosyolojisi, mukayeseli edebiyat, edebiyat eleştirisi, edebiyat felsefesi, edebiyat psikolojisi gibi alt disiplinlere de edebiyat tarihçisinin hâkim olması gerekir. Bu da edebiyat tarihi yazarlarının adeta çok yönlü, allame-i cihan, filozofvari kişileri olmalarını gerektirmektedir. Bu durum, kapsamlı bir edebiyat tarihinin ancak alanında uzmanlaşmış yazarlar grubu tarafından kaleme alınmasını zorunlu kılmaktadır. Böylece, edebiyat tarihi yazarı; uzmanı olduğu sahada belli bir devri, dönemi, edebi akımı, şahsiyeti, eseri tetkik ederse hem kendisi daha başarılı sonuçlar elde eder hem de edebiyat tarihi yazmanın girift zorluklarının da üstesinden gelebilir.

İlmi bir çalışmada ilim adamı ilk önce çalışması için tespit edip topladığı bilgileri belli bir kıstasa göre sınıflandırır. Böyle yapılarak hem yapılan iş kolaylaşır hem de çalışma oldukça nesnel bir yapıya kavuşturulmuş olacaktır. Diğer taraftan işlenen tezler de daha anlaşılır bir zemine oturtulmuş olur. Bilimsel bir metotla edebi bir eseri nasıl tahlil edeceğimizi öğrendiğimiz zaman, edebiyat tarihinin henüz çok kaygan bir zeminde yol alan teorik temellerini de rayına sokmuş olacağız. Edebiyat

tarihiyle ilgili problemlerimizi edebi eser düzleminde çözdüğümüz zaman, bu durumun oluşturacağı kuvvetli domino etkisiyle edebiyat disiplinin de birçok problemleri alanı aydınlığa kavuşacaktır. Neticede edebiyatın bir sanat olarak tarihini yazmaya yoğunlaşmak, edebiyat tarihinin sınırları muayyen bir zemine oturtulmasına olanak sağlayacaktır.

Neticede birçok eksikliği olmakla birlikte “**edebiyat tarih(çiliğ)**”ni şu şekilde tarif edebiliriz:

Bir eserin bulunduğu gelenek içindeki konumunu açık bir şekilde göstermek, her türlü edebiyat olayını takvim bağlamında sıralamak, bu olayların birbirleriyle ilişkilerini ve dış tesirleri belirlemek, edebiyat sahasına dahil edilebilecek her tür belgeyi etüt ederek devrin edebi özelliklerini tespit etmeye çalışmak; ferdi sanat eserlerinin yorumlama, eleştirme ve değerlendirme süreci hiçbir zaman tamamen kesilmediği için edebi eserin tarihin seyri içindeki değişimlerini incelemek; yazar, tür, üslup ve dil geleneklerine göre sanat eserlerinin gelişimini incelemek, edebi türler arasındaki ilişki ve geçişlerin özellik ve sınırlarını açıklamaya çalışmak, edebi eser ve devirlerden hareketle kültürel değer ve değişimleri ortaya koymak için; estetik, genetik, psikolojik, sosyolojik, eklektik, kronolojik, tarihçi, yapısalcı, yeni tarihselci metotların yanı sıra; yüzyıl, tür, şahıs, topluluk, dönem gibi tasnif metotlarını; zirve şahsiyetlere veya büyük ve edebi eserlere bağlı kalma, karşılaştırmalı edebiyat gibi şekil, üslup ve içeriğe bağlı olarak değişik metotları kullanan ve yeni metotlar da geliştirmeye çalışan; filoloji, sosyoloji, psikoloji, felsefe, estetik gibi disiplinlerdeki gelişmelerden faydalanmanın yanı sıra, tarih disiplini ve edebiyat disiplininin alt disiplinlerinden edebiyat teorisi ve edebi tenkit ile çok sıkı münasebetleri olan; tasnif, yöntem, temsil, metin tespiti, kriter tespiti, kimi değerli şahsiyetlere yer verilmemesi, devirlerin tespiti ve devirler arasındaki ilişkilerin sarıh bir şekilde belirlenmemesi, ideolojik genelleme, yüzeysel derleme, biyografi ve monografi çalışmalarının yetersizliği, çok geniş araştırma ve tahlil faaliyeti gerekliliği gibi problemleri olan, medeniyet tarihinin önemli bir şubesi olması hasebiyle nesillerin ruhundaki değişimleri kendisinde temaşa ettiğimiz çok boyutlu ve geniş bir ilmi sahadır.

KAYNAKÇA

- Aytaç, Gürsel, 2003: **Genel Edebiyat Bilimi**: İstanbul, Say Yayınları.
Akün, Ömer Faruk, 1990: “Türk Edebiyatı Tarihi Yazmak Mümkün mü?": **Orta Sayfa Sohbeti**, Dergâh Yayınları, C. 1, S. 1.
Aytaç Gürsel, 2003: **Genel Edebiyat Bilimi**: İstanbul, Say Yayınları.
Carlom, J.C. ;FILOUX, J.C.,1984: **Eleştiri Kuramları**: Çeviren: Tahsin Yücel, Ankara, Kuzey Yayınları, s.9-10.
Carlau, J.C., J.C. FİLLOX, 1985: **Edebi Eleştiri**: Çeviren: Hümeysra Çakmaklı, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı.
Eagleton, Terry, 2014: **Edebiyat Kuramı**: Çeviren: Tuncay BİRKAN, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
Emre, İsmet, 2012:**Edebiyat Bilimi**: C.1,Ankara, Anı Yayıncılık.

- Ertaylan, İsmail Hikmet, 2011: **Türk Edebiyatı Tarihi I-IV**: Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Filizok, Rıza, 2005:**Tanım Nedir?** : www.ege-edebiyat.org: Erişim Tarihi:25.03.15-Saat:13:54.
- İleri, Selim, 2004: “Selim İleri İle Söyleşi, “Ziyan Edilmiş Bir Günüm Olursa Çok Pişmanlık Duyarım”, Ethem Baran-Saban Özüdoğru, **Bilim ve Aklın Aydınlaşma Eğitim Dergisi**, Ankara
- Kaplan, Mehmet, 1997: **Şiir Tahlilleri 1**: İstanbul, Dergâh Yayınları.
- Karataş, Turan, 2004: **Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü**: Ankara, Akçağ Yayınları.
- Köprülü, Fuat, 1999: **Edebiyat Araştırmaları**: Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Köprülü, Fuat, 2014: **Türk Edebiyatı Tarihi (Külliyat 1)**, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Kumsar, İsmail Alper, 2013: “Agâh Sırrı Levend’in Edebiyat Tarihçiliğinde Teori ve Uygulama”: **Gazi Türkiyat**.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007: **Türk Edebiyatı Tarihi**: C. 1, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Lanson, Gustave, 1937: **Tarih-i Edebiyatta Usul**: Çeviren: Yusuf Şerif Kılıçel, İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Levend, Agâh Sırrı, 1984: **Türk Edebiyatı Tarihi**: C.1, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Nurdağ, Salih,2010:**Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi ve Yeni Türk edebiyatında Edebiyat Tarihçiliği**: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,Samsun.
- Okay, M. Orhan, 2006: “Abdülhalim Memduh'tan Ahmet Hamdi Tanpınar'a Edebiyat Tarihlerinde Yenileşmenin Sınırları”: **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, C. 4, S. 8.
- Okay, M. Orhan, 2005: **Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı**: İstanbul Dergâh Yayınları.
- Okumuş Salih; ŞAHİN İdris, 2010: “Tanzimattan Günümüze Edebiyat Tarihi Yazarlığı Üzerine Bir İnceleme”: **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 3(14).
- Önal, Mehmet,1999: **En Uzun Asrın Hikâyesi/ Yeni Türk Edebiyatına Teorik Bir Yaklaşım**: Ankara, Akçağ Yayınları.
- Önal, Mehmet, 2011: **En Uzun Asrın Hikâyesi**: Ankara, Akçağ Yayınları.
- Sağ lam, Nuri, 2006: “Edebiyat Tarihimizin En Girift Labirenti: Türk Edebiyatı Tarihi”, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, C. 4, S. 7.
- Serdaroğlu, Vildan, 2007: **Türk Edebiyatı Tarihlerine Dair**: Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi: C. 5, S. 9, s. 9-18.
- Şerif, Yusuf, 1935: **Muhtasar Avrupa Edebiyatı Tarihi**: İstanbul, Devlet Matbaası.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi, 1997: **19'uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi**: İstanbul, Çağlayan Kitabevi.
- Tarlan, Ali Nihat, 1981: **Edebiyat Meseleleri**: İstanbul, Ötüken Yayınları.
- Tieghem, Philip Van, 1948: “Edebiyat Tarihinde Yeni Usüller”: Çeviren: Cevdet Perin, **İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, C. 3.
- Timurtaş, Faruk Kadri, 1963: “Türk Edebiyatı Tarihi Ana Kitabı Nasıl Yazılabilir”: **Türk Kültürü**, Cilt. 1, S.7, s. 28-30.
- Todorov, Tzvetan, 2001: **Poetikaya Giriş**: Çeviren: İsmail KAYA, İstanbul, Metis Yayınları.
- Tural, Sadık, 2006: **Şahsiyetler ve Eserler**: Ankara: Yüce Erek Yayınları.
- Tural, Sadık Kemal,1995: **Edebiyat Bilimine Katkılar 1**: Ankara, Ecdat Yayınları.

- Wellek, Rene; WARREN Austin,2013: **Edebiyat Teorisi** Çeviren: Ömer Faruk Huyugüzel, İstanbul, Dergâh Yayınları.
- Wellek, Rene; WARREN Austin, 1983:**Edebiyat Biliminin Temelleri**: Çeviren: Ahmet Edip Uysal, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Yetiş, Kazım, 2007: **Dönemler ve Problemler Aynasında Türk Edebiyatı**: İstanbul, Kitabevi Yayınları.

